

РОДОВИЙ ОБ'ЄКТ ГОСПОДАРСЬКИХ ЗЛОЧИНІВ: ДИСКУСІЙНІ ПИТАННЯ

GENERIC OBJECT OF ECONOMIC CRIMES: DISCUSSION QUESTIONS

Василяка О.К.,

*кандидат юридичних наук, доцент кафедри галузевого права
Херсонського державного університету*

Стаття присвячена дослідженню родового об'єкта злочинів, передбачених розділом VII Особливої частини КК України. Здійснено огляд сучасних проблем визначення родового об'єкта щодо цих злочинів. Робиться висновок про необхідність удосконалення кримінального законодавства України.

Ключові слова: кримінальне право, родовий об'єкт, господарські злочини.

Статья посвящена исследованию родового объекта преступлений, предусмотренных разделом VII Особенной части УК Украины. Осуществлен обзор современных проблем определения родового объекта относительно этих преступлений. Делается вывод о необходимости усовершенствования уголовного законодательства Украины.

Ключевые слова: уголовное право, родовой объект, хозяйственные преступления.

Article is devoted research of generic object of the crimes provided by items Section VII of the Criminal Code of Ukraine. The review of modern problems of determination of generic object concerning these crimes is performed. The conclusion about necessity of improvement of the penal legislation of Ukraine becomes.

Key words: criminal law generic object, economic crimes.

Постановка проблеми. Родовий (груповий) об'єкт згідно з визначенням, запропонованим академіком В.Я. Тацієм, розуміється як об'єкт, що охоплює певне коло тотожних або однорідних за своєю соціально-політичною та економічною сутністю суспільних відносин, які тому й охороняються єдиним комплексом взаємопов'язаних кримінально-правових норм [1, с. 86]. Позицію В.Я. Тація підтримав професор М.І. Бажанов [2, с. 31].

Це єдиний об'єкт для певної (однорідної) групи злочинів. Він є критерієм класифікації всіх злочинів і кримінально-правових норм, які встановлюють відповідальність за їх вчинення. Саме ця його властивість і є основою побудови Особливої частини КК України [3, с. 45].

Відповідно до вказаних вище факторів та згідно з назвою розділу VII Особливої частини КК України «Злочини у сфері господарської діяльності» можна припустити, що родовим об'єктом економічних злочинів, передбачених статтями 199-235 КК України, виступає сфера господарювання.

Стан дослідження. Різні аспекти проблеми кримінально-правової охорони господарської діяльності досліджувались вітчизняними фахівцями, зокрема П.П. Андрушком, В.Д. Гулкевичем, Б.В. Здравомисловим, А.М. Ковалем, С.Я. Лиховою, А.С. Нерсесяном, Є.Л. Стрельцовим, М.І. Хавронюком, С.О. Харламовою та іншими, але в сучасних умовах побудови цивілізованих ринкових відносин, забезпечення соціальної орієнтації економіки, інноваційного соціально-економічного розвитку ця проблематика набуває особливого значення, тому її наукова розробка не втрачає своєї актуальності.

Метою статті є розкриття проблеми родового об'єкта господарських злочинів з урахуванням сучасних досягнень кримінально-правової науки.

Виклад основного матеріалу. Відоме раніше поняття «інтереси народного господарства» застаріло за своєю суттю, оскільки воно традиційно було пов'язане із соціалістичною системою господарства, і в теперішніх умовах залишається відкритим питання, чиї інтереси – державні, суспільні чи приватні – покликаний охороняти закон про кримінальну відповідальність, і в рівній мірі повинна здійснюватися охорона цих інтересів [4, с. 249].

У світлі вирішення зазначеної проблеми автори наукових досліджень і монографічних розробок пропонували різноманітні варіації змісту об'єкта економічних відносин. Так, академік В.Я. Тацій вважає родовим об'єктом саме господарство [5, с. 15]. Авторитетний учений, академік В.В. Сташис визначив родовий об'єкт усіх господарських злочинів як інтереси народного господарства [6, с. 4].

Професор Є.Л. Стрельцов висловлює думку, що економічні злочини і злочини проти власності тісно пов'язані, і дає таке визначення економічним злочинам: це передбачені законом про кримінальну відповідальність діяння, спрямовані на порушення відносин власності (майнових відносин) і існуючий порядок здійснення господарської діяльності [7, с. 114].

Дослідник В.М. Киричко запропонував розглядати родовий об'єкт господарських злочинів як суспільні відносини у сфері господарства [8, с. 8]. Учений-правознавець П.А. Воробей визнає родовий об'єкт господарських злочинів як правильну законну господарську діяльність усіх суб'єктів незалежно від

форм власності, що відповідає інтересам держави і народу України [9, с. 13].

Цікавою з точки зору нашого дослідження представляється позиція професора Н.О. Лопашенко, яка вважає, що родовим об'єктом злочину у сфері економічної діяльності є економічні відносини, побудовані на принципах здійснення економічної діяльності, під якими, у свою чергу, розуміють основні ідеї, положення, що напрацьовані практикою суспільно-економічного життя і є основою будь-якої економічної діяльності. Цими принципами є свобода економічної діяльності, здійснення економічної діяльності на законних засадах, добросовісна конкуренція, добропорядність суб'єктів економічної діяльності, заборона кримінальних форм поведінки в економічній діяльності [10, с. 8].

Зрозуміло, що в цій сфері можливі не лише відносини суто економічні (господарські), але також і відносини володіння, користування і розпорядження майном (відносини власності), відносини виробничого характеру, відносини, що виникають у процесі передбаченого законом державного регулювання економічної діяльності тощо. У цьому зв'язку на роль родового об'єкта, на думку професора Н.О. Лопашенко, може претендувати лише перша група згаданих відносин (відносини економічні або господарські) [10, с. 12]. Інші групи суспільних відносин, які входять у сферу економічної діяльності, в разі поставлення їх під охорону законом про кримінальну відповідальність виступають, в основному, як родові об'єкти інших груп однорідних злочинів.

Цікавим представляється, що законодавець певним чином вже відобразив свою позицію щодо нормативного визначення досліджуваних суспільних відносин. Так, у частині першій статті 3 Господарського кодексу України зазначено, що під господарською діяльністю слід розуміти діяльність суб'єктів господарювання у сфері соціального будівництва, спрямовану на виготовлення і реалізацію продукції, виконання робіт або надання послуг вартісного характеру, які мають цінову визначеність [11]. Така діяльність, як указується в «Концепції вдосконалення державного регулювання господарської діяльності», схваленій Указом Президента України від 3 вересня 2007 року, розвиток господарської діяльності створює необхідні передумови для розв'язання багатьох економічних та соціальних проблем, що існують в Україні. Ця діяльність може здійснюватися з метою отримання прибутку (комерційна господарська діяльність – підприємство) та може не мати такої мети (некомерційна господарська діяльність) [12, с. 150–159].

У частині другій статті 3 Господарського кодексу України визначається, що сферу господарської діяльності складають господарсько-виробничі, організаційно-господарські й внутрішньогосподарські відносини. Господарсько-виробничі відносини вини-

кають між суб'єктами господарювання під час безпосереднього здійснення господарської діяльності. Організаційно-господарські відносини складаються між суб'єктами господарювання і суб'єктами організаційно-господарських повноважень у процесі управління господарською діяльністю. Внутрішньогосподарські відносини складаються вже між структурними підрозділами суб'єкта господарювання – юридичної особи, а також між самим таким суб'єктом і його структурними підрозділами (цехами, відділами, філіалами тощо). Усе це підкреслює всю складність діяльності такого механізму, в основі якого повинна бути якісна, заснована на правових положеннях, нормальна господарська діяльність [13, с. 372].

Верховний Суд України тільки в останні роки прийняв низку постанов, які стосуються різних загальних та більш локальних аспектів цієї діяльності. Постанови Пленуму Верховного Суду України: «Про практику застосування судами законодавства за окремі злочини у сфері господарської діяльності» № 3 від 25 квітня 2003 року [14]; «Про деякі питання застосування судами України адміністративного та кримінального законодавства у зв'язку з набранням чинності Законом України від 22 травня 2003 року «Про податок з доходів фізичних осіб» № 9 від 28 травня 2004 року [15]; «Про деякі питання застосування законодавства про відповідальність за ухилення від сплати податків, зборів, інших обов'язкових платежів» № 15 від 8 жовтня 2004 року [16]; «Про практику застосування судами законодавства про кримінальну відповідальність за легалізацію (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом» № 5 від 15 квітня 2005 року [17]; «Про судову практику по справах про контрабанду і порушення митних правил» № 8 від 3 червня 2005 року [18].

А до цього треба додати, що для досягнення максимальної ефективності в процесі функціонування господарського механізму держава встановлює певний, у тому числі правовий, порядок здійснення господарської діяльності [19, с. 128].

Висновки. Не виступаючи в цілому проти представлених визначень, запропонованих вченими-правознавцями, вважаємо, що під час урахування законодавчого визначення господарської діяльності, яке наводилося вище, можливе застосування власного визначення родового об'єкта злочинів, передбачених розділом VII Особливої частини КК України «Злочини у сфері господарської діяльності».

А саме родовим об'єктом цих злочинів є система та порядок охоронюваних законом суспільних відносин, що виникають і існують у процесі діяльності суб'єктів господарювання у сфері соціального будівництва, спрямованої на виготовлення і реалізацію продукції, виконання робіт або надання послуг вартісного характеру, і служать основою для здійснення підприємницької та іншої економічної діяльності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Бажанов М.І. Кримінальне право України. Загальна частина : [підручник] / [М.І. Бажанов, Ю.В. Баулін, В.І. Борисов та ін.] ; За ред. М.І. Бажанова, В.В. Сташиса, В.Я. Тація. – Х. : Право, 1997. – 544 с.
2. Бажанов М.І. Уголовное право Украины: Общая часть / М.И. Бажанов. – Днепропетровск : Пороги, 1992. – 167 с.
3. Чернишова Н.В. Кримінальне право України. Тези лекцій і практичні завдання для курсантів Київського училища міліції МВС України / Н.В. Чернишова, М.В. Володько, М.А. Хазін ; за ред. ректора Київського училища міліції МВС України генерал-майора міліції В.М. Бовсуновського. – К. : Наук. думка, 1995. – 456 с.
4. Советское уголовное право. Часть особенная : [учебник] / [С.В. Бородин, В.А. Владимиров и др.] ; под ред. В.А. Владимиров, Н.И. Загородникова, М.И. Якубовича. – М. : Юрид. лит., 1965. – 488 с.
5. Тацій В.Я. Ответственность за хозяйственные преступления: Объект и система / В.Я. Тацій. – Харьков : Вища школа. Изд-во при Харьк. ун-та, 1984. – 231 с.
6. Сташис В.В. Хозяйственные преступления по советскому уголовному праву / В.В. Сташис. – Х. : Харьк. юрид. ин-т, 1971. – 58 с.
7. Стрельцов Е.Л. Экономическая преступность в Украине: Курс лекций / Е.Л. Стрельцов. – Одесса : АО БАХВА, 1997. – 572 с.
8. Киричко В.Н. Уголовная ответственность за получение незаконного вознаграждения от граждан за выполнение работ, связанных с обслуживанием населения : автореферат дис. на соискание науч. степени канд. юрид. наук : 12.00.08 «Уголовное право и криминология, уголовно-исполнительное право» / В.Н. Киричко. – Харьков, 1986. – 21 с.
9. Воробей П.А. Уголовная ответственность за незаконную торговую деятельность : автореферат дис. на соискание науч. степени канд. юрид. наук : 12.00.08 «Уголовное право и криминология, уголовно-исполнительное право» / П.А. Воробей. – К., 1993. – 22 с.
10. Лопашенко Н.О. Преступления в сфере экономической деятельности: понятие, система, проблемы квалификации и наказания / Н.О. Лопашенко. – Саратов : СГАП, 1997. – 256 с.
11. Господарський кодекс України : Закон України від 16 січня 2003 р. № 436-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 18. – Ст. 144.
12. Стрельцов Е.Л. Економічні злочини: внутрідержавні та міжнародні аспекти / Е.Л. Стрельцов ; передмова проф. Джесса Мегхема (Іллінойський університет, США). – Одеса, Астропринт, 2000. – 476 с.
13. Кримінальний кодекс України: Науково-практичний коментар / [О.М. Алієва, А.П. Бабий, Л.К. Гаврильченко, Т.О. Гончар, І.С. Доброход та ін.] ; відп. ред. Е.Л. Стрельцов. – [7-е вид., перероб. і допов.]. – Х. : Одіссей, 2011. – 824 с.
14. Про практику застосування судами законодавства про відповідальність за окремі злочини у сфері господарської діяльності : Постанова Пленуму Верховного Суду України від 25 квітня 2003 р. № 3 / Законодавство України [Електронний ресурс]. – Режим доступу до журн. : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=va003700-03&c=1#Public>.
15. Про деякі питання застосування судами України адміністративного та кримінального законодавства у зв'язку з набранням чинності Законом України від 22 травня 2003 р. «Про податок з доходів фізичних осіб» : Постанова Пленуму Верховного Суду України від 28 травня 2004 р. № 9 // Вісник Верховного Суду України. – 2004. – № 6. – Ст. 29.
16. Про деякі питання застосування законодавства про відповідальність за ухилення від сплати податків, зборів, інших обов'язкових платежів : Постанова Пленуму Верховного Суду України від 08 жовтня 2004 р. № 15 / Законодавство України [Електронний ресурс]. – Режим доступу до журн. : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=v0015700-04&c=1#Public>.
17. Про практику застосування судами законодавства про кримінальну відповідальність за легалізацію (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом : Постанова Пленуму Верховного Суду України від 15 квітня 2005 р. № 5 // Вісник Верховного Суду України. – 2005. – № 5. – Ст. 9.
18. Про судову практику у справах про контрабанду та порушення митних правил : Постанова Пленуму Верховного Суду України від 03 червня 2005 р. № 8 / Законодавство України [Електронний ресурс]. – Режим доступу до журн. : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=v0008700-05&c=1#Public>.
19. Кримінальне право України: Особлива частина / [А.П. Бабий, І.С. Доброход, Ю.А. Кармазин, В.О. Корнієнко, Г.В. Загіка, О.С. Козерацька та ін.] ; за заг. ред. д-ра юрид. наук, проф., засл. діяча науки і техніки України Е.Л. Стрельцова. – Х. : Одіссей, 2009. – 496 с.